

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านปี่ทอ ด้วย 7 กิจกรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยแบ่งประเภทของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545

2. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

3. ดนตรีพื้นบ้านอีสาน

4. บริบทพื้นที่วิจัย

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

6.2 งานวิจัยต่างประเทศจำนวน 5 เล่ม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.

2545

ได้บัญญัติให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จากนโยบายของรัฐและข้อกำหนดที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็เช่นเดียวกัน จะแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญตลอดจนความจำเป็นในการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งในบรรดาศิลปวัฒนธรรมที่เป็นมรดกของชาตินั้น ดนตรี ถือได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญแขนงหนึ่ง ที่ยังคงคุณค่าแห่งความเป็นไทยได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากดนตรีเป็นศิลปวัฒนธรรมที่สามารถถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะดนตรีอันเป็นศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าของสังคมนั้น ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 1)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความรู้ในรายวิชาสามัญทันต่อความเจริญทาง
วิทยาการ รักษาส่งเสริมสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชนวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือก
แนวทางในการแก้ไขปัญหาภูมิใจในความเป็นไทย อยู่ร่วมกับผู้อื่นและเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น
ตามความสามารถของตนพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติมีทักษะสัมมาชีพ
มีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และพัฒนาเผยแพร่ความรู้ความสามารถให้แก่บุคคลที่ใ
ความสนใจ เพื่อที่จะสืบทอดวัฒนธรรมอันมีคุณค่าไว้สืบไป มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษา
ต่อและประกอบอาชีพ สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ.
2551 : 2)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี) มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออก
ทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์ วิจาร์ณคุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ทางดนตรี
อย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี
ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ภูมิปัญญาไทย และสากล ร้องเพลงและเล่นดนตรีในรูปแบบต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ
เสียงดนตรี แสดงความรู้สึกที่มีต่อดนตรีในเชิงสุนทรีย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับ
ประเพณีวัฒนธรรม และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

ตัวชี้วัดการเรียนรู้ และเข้าใจถึงความแตกต่างทางด้านเสียง องค์ประกอบ อารมณ์
ความรู้สึกของบทเพลงจากวัฒนธรรมต่าง ๆ มีทักษะในการร้อง บรรเลงเครื่องดนตรีทั้งเดี่ยว
และเป็นวง โดยเน้นเทคนิคการร้องบรรเลงอย่างมีคุณภาพ มีทักษะในการสร้างสรรค์บทเพลง
อย่างง่าย อ่าน เขียน โน้ตในบันไดเสียงที่มีเครื่องหมาย แปลงเสียงเบื้องต้นได้ รู้และเข้าใจถึง
ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบของผลงานทางดนตรี องค์ประกอบของผลงานทางดนตรีกับศิลปะ
แขนงอื่น แสดงความคิดเห็นและบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกที่มีต่อบทเพลง สามารถนำเสนอบท
เพลงที่ชื่นชอบได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะในการประเมินคุณภาพของบทเพลงและการแสดง
ดนตรี รู้ถึงอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและบทบาทของดนตรีในธุรกิจบันเทิง เข้าใจถึง
อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคลและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 216)

รู้และเข้าใจที่มา ความสัมพันธ์ อิทธิพลและบทบาทของดนตรีแต่ละวัฒนธรรมในยุค
สมัยต่าง ๆ วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้งานดนตรีได้รับการยอมรับ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 :
216)

ตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์คุณค่าทางดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 29-30)

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 35)

คุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รู้และเข้าใจถึงความแตกต่างทางด้านเสียง องค์ประกอบ อารมณ์ ความรู้สึกของบทเพลงจากวัฒนธรรม ๆ มีทักษะในการร้อง บรรเลง เครื่องดนตรีทั้งเดี่ยวและเป็นวง โดยเน้นเทคนิคการร้องบรรเลงอย่างมีคุณภาพ มีทักษะในการสร้างสรรค์บทเพลงอย่างง่าย อ่าน เขียนโน้ตในบันได้เสียงที่มีเครื่องหมายแปลงเสียงเบื้องต้น ได้ รู้และเข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบของผลงานทางดนตรี องค์ประกอบของผลงานทาง ดนตรีกับศิลปะแขนงอื่น แสดงความคิดเห็นและบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกที่มีต่อบทเพลง สามารถนำเสนอบทเพลงที่ชื่นชอบได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะในการประเมินคุณภาพของบทเพลง และการแสดงดนตรี รู้ถึงอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับดนตรีและบทบาทของดนตรีในธุรกิจบันเทิง เข้าใจถึงอิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคลและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 35)

รู้และเข้าใจที่มา ความสัมพันธ์ อิทธิพลและบทบาทของดนตรีแต่ละวัฒนธรรมในยุค สมัยต่าง ๆ วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้งานดนตรีได้รับการยอมรับ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 35)

(มาตรฐานการเรียนรู้) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี)

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 1

มาตรฐาน ศ 2.1

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.3	<p>1. เปรียบเทียบองค์ประกอบที่ใช้ในงานดนตรีและงานศิลปะอื่น ๆ</p> <p>2. ร้องเพลง เล่นดนตรีเดี่ยวและรวมวง โดยเน้นเทคนิคการร้อง การเล่นการแสดงออก และคุณภาพเสียง</p> <p>3. แต่งเพลงสั้น ๆ จังหวะง่าย ๆ</p> <p>4. อธิบายเหตุผลในการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบดนตรีในการสร้างสรรค์งานดนตรีของตนเอง</p> <p>5. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง งานดนตรีของตนเองและผู้อื่น</p> <p>6. อธิบายเกี่ยวกับอิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคลและสังคม</p>	<p>▪ การเปรียบเทียบองค์ประกอบในงานศิลปะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การใช้องค์ประกอบในการสร้างสรรค์งานดนตรีและศิลปะแขนงอื่น - เทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานดนตรีและศิลปะแขนงอื่น <p>▪ เทคนิคและการแสดงออกในการขับร้องและบรรเลงดนตรีเดี่ยวและรวมวง</p> <p>▪ อัตราจังหวะ 2/4 และ 4/4</p> <p>▪ การประพันธ์เพลงในอัตราจังหวะ 2/4 และ 4/4</p> <p>▪ การเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบในการสร้างสรรค์บทเพลง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเลือกจังหวะเพื่อสร้างสรรค์บทเพลง - การเรียบเรียงทำนองเพลง <p>▪ การเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลง</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำเนียง - อัตราจังหวะ - รูปแบบบทเพลง - การประสานเสียง - เครื่องดนตรีที่บรรเลง <p>▪ อิทธิพลของดนตรี</p> <ul style="list-style-type: none"> - อิทธิพลของดนตรีต่อบุคคล - อิทธิพลของดนตรีต่อสังคม

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	7. นำเสนอหรือจัดการแสดงดนตรีที่เหมาะสมโดยการบูรณาการกับสาระการเรียนรู้อื่นในกลุ่มศิลปะ	<ul style="list-style-type: none"> ▪การจัดการแสดงดนตรีในวาระต่าง ๆ - การเลือกวงดนตรี - การเลือกบทเพลง - การเลือกและจัดเตรียมสถานที่ - การเตรียมบุคลากร - การเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือ - การจัดรายการแสดง

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

ตารางที่ 2

มาตรฐาน ศ 2.2

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.3	1. บรรยายวิวัฒนาการของดนตรีแต่ละยุคสมัยได้ 2. อภิปรายลักษณะเด่นที่ทำให้งานดนตรีนั้นได้รับการยอมรับ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ประวัติดนตรีไทยยุคสมัยต่าง ๆ ▪ประวัติดนตรีตะวันตกยุคสมัยต่าง ๆ ▪ปัจจัยที่ทำให้งานดนตรีได้รับการยอมรับ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมกันปรับปรุงกระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านปี่ภูไท โดยใช้กรอบสาระการเรียนรู้แกนกลางเป็นหลักในการปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งมีกระบวนการสร้างคือ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นสาธิตการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านปี่ภูไทให้แก่ผู้วิจัย และผู้วิจัยได้ออกแบบเพิ่มเติมเนื้อหาที่เป็นหลักการทางสากล และนำแบบดังกล่าวมาเสนอให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้เชี่ยวชาญประเมิน ซึ่งได้หลักสูตรสาระการเรียนรู้ปี่ภูไท ดังนี้

ตารางที่ 3

หลักสูตรสาระดนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านปี่พาทย์
ม.3	<p>1. คนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์ -ประวัติความเป็นมาคนตรี พื้นบ้านปี่พาทย์</p> <p>2. การพัฒนากระบวนการถ่ายทอด คนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์</p> <p>3. การประเมินผล -บรรเลงเครื่องดนตรีปี่พาทย์ทั้ง เดี่ยวและรวมวงกับวงคนตรี พื้นเมือง หรือกับแคน</p> <p>4. แต่งทำนองสั้น ๆ จังหวะง่าย ๆ</p> <p>5. เปรียบเทียบความแตกต่าง ระหว่างงานคนตรีของตนเอง และผู้อื่น</p>	<p>▪คนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ขั้นตอนการเป่าปี่พาทย์ - ประโยชน์คนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์ - สภาพปัญหาที่พบ <p>▪การลงมือปฏิบัติจริงในองค์ประกอบของ คนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทักษะการจับและการวางนิ้วปี่พาทย์ - ทักษะการเป่าเครื่องดนตรี - ทักษะการหายใจเข้าและหายใจออก - ทักษะการฝึกใช้ลม - ทักษะการอ่าน โน้ต - ทักษะการเขียน โน้ต - ทักษะการฟัง โน้ต - ทักษะการฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรี <p>▪นำเสนอผลงานทางคนตรีพื้นบ้านปี่พาทย์</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพลงปี่พาทย์ - เพลงรำภูไท <p>▪การจัดเรียงตัวโน้ต ซอล ลา ที โด เร มี ให้ ได้ทำนองสั้น ๆ จังหวะง่าย ๆ 4/2 4/4</p> <p>▪การเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลง</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำเนียง - อัตราจังหวะ - ลักษณะของบทเพลง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ศิลปะพื้นบ้านปี่พาทย์
ม.3	6. อธิบายเกี่ยวกับอิทธิพลของ ดนตรีที่มีต่อบุคคลและชุมชน 7. สามารถบรรยายประวัติของปี่พาทย์ ในอดีตจนถึงปัจจุบันได้	▪ นำเสนอแนวความคิดของตนเอง เรื่อง อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อบุคคลและชุมชน ▪ ประวัติของปี่พาทย์ของนายเมฆ ศรีกำพล

ดนตรีพื้นบ้านอีสาน

เป็นดนตรีพื้นบ้าน เข้าถึงวิถีชีวิตของชุมชน สืบทอดและพัฒนาโดยคนในท้องถิ่น จนได้ชื่อว่าเป็นดนตรีพื้นบ้านอีสาน ที่เข้าถึงชีวิต จิตใจ กล่อมเกลาจิตใจ ตลอดจน ให้ความสำคัญ สนุกสนาน บันเทิง แก่ชาวอีสานมาช้านาน เครื่องดนตรีบางประเภท ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้น และกำเนิดขึ้นในยุคสมัยไหน แต่เครื่องดนตรีทั้งหลาย ก็ยังมีการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเผยแพร่ให้คงอยู่ตราบปัจจุบัน ดนตรีพื้นบ้านอีสานจำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. พิณ เป็นเครื่องดนตรีประเภทสาย ทำให้เกิดเสียง โดยการดีด และไม่อาจทราบได้ว่า ใครเป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นเป็นคนแรก เครื่องดนตรีที่มีหลักการเช่นเดียวกันนี้ พบในหลาย ๆ ประเทศ แต่ชื่อเรียก แตกต่างกันไปตามเชื้อชาติภาษา และรูปร่างปลีกย่อยอาจแตกต่างกันไปเช่นกัน พิณ ที่จะกล่าวถึงในที่นี้ เฉพาะพิณของชาวอีสาน ซึ่งแม้แต่ชาวอีสานเอง ก็เรียกชื่อเครื่องดนตรีชนิดนี้แตกต่างกันออกไป เช่น แดบอุบล เรียกว่า “ซุง” ชัยภูมิเรียกว่า “เต่ง” หรือ “อีเต่ง” หนองคาย เรียกว่า “ขจ๊อปี่” เป็นต้นแต่ชื่อสามัญที่คนทั่วไปใช้เรียกคือ “พิณ” นั่นเอง

พิณสมัยก่อน มีเฉพาะพิณโปร่ง นิยมทำจากไม้ขนุน เนื่องจาก ให้เสียงกังวานใสดี เกิดกำทอนดี ไม้ขนุน เนื้อไม้แข็งมาก ใช้มีด ใช้สิ่วเจาะทำพิณได้ไม่ยาก จริง ๆ แล้ว ไม้ชนิดอื่น ๆ เช่น ไม้มะหาด ไม้ยูง ก็ให้เสียงกังวานใสดีเช่นกัน แต่เนื้อไม้ค่อนข้างแข็งมาก และค่อนข้างหายาก จึงไม่นิยมนำมาทำพิณ ไม้ชนิดอื่น ๆ เช่น ไม้มะเกลือ ไม้จำลา เป็นต้น ก็ทำพิณได้เช่นกัน แต่เสียงอาจจะไม่แน่นดี ซึ่งหากจะเอาแคะคืดแล้วมีเสียงดั่ง จะใช้ไม้อะไรก็ได้ที่ขึงสายแล้วตัวพิณไม่หัก นอกจากนั้น ช่างทำพิณบางคน อาจทำตัวพิณจากกะลา น้ำเต้า บั้งไม้ไผ่ กระจงเต้า

ใช้หนังสือ เช่น หนังสือ เป็นต้น ทำเป็นแผ่นประกบปิดตัวพิณ พิณสมัยปัจจุบัน มีทั้งพิณโปร่ง พิณไฟฟ้า และพิณโปร่งไฟฟ้า

สายพิณ สมัยโบราณ เข้าใจว่า คงใช้เชือกหรือหนัง จากนั้น เมื่อมีรถจักรยานแล้ว ก็หันมาใช้สายเบรกรถจักรยานแทน แต่ปัจจุบัน เนื่องจากมีผู้ผลิตสายกีตาร์จำหน่าย จึงหันมาใช้สายกีตาร์โปร่งสำหรับพิณโปร่ง สายกีตาร์ไฟฟ้าสำหรับพิณไฟฟ้า พิณ มีเสียงกังวานสดใส สามารถบรรเลงเพลงได้ทั้งจังหวะอ่อนหวาน เศร้ารันทด และสนุกสนานครื้นเครง เข้าถึงอารมณ์แบบพื้นบ้าน พิณจึงเป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกอีกชิ้นหนึ่งของคนอีสานที่เข้าถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอีสาน

2. หีนหรือหิ้น ทำด้วยซีกไม้ไผ่แบน ๆ กว้างประมาณสองถึงสามนิ้วมือ ตรงกลางเจาะรูทำลิ้นในตัวแบบลิ้นเดี่ยว ปลายด้านหนึ่ง ทำเป็นที่จับ ส่วนอีกด้านหนึ่ง ใช้สำหรับดีดด้วยหัวแม่มือเมื่อจะเล่น ผู้เล่นจะประกบลิ้นไม้ไผ่เข้ากับปาก ซึ่งเปลี่ยนระดับเสียงได้ด้วยการยืดหดลิ้น และการแปบหรือโป่งกระพุ้งแก้ม สามารถเปลี่ยนระดับเสียงได้ 4 เสียง คือ โด เร มี ซอล และ ลา

3. ซอ ซอพื้นบ้านอีสาน ทำจากวัสดุพื้นบ้านที่หาได้ง่าย โดยสมัยก่อน ตัวเต้าหรือกล่องเสียง ทำจาก กะลามะพร้าว กระจับอกไม้ไผ่ แก่นไม้เจาะเป็นโพรง เป็นต้น และใช้หนังสือ เช่น หนังสือ กบ หนังสือ หนังสือวัว เป็นต้น หุ้มหน้าเต้าซอ แต่สมัยปัจจุบัน มีการนำกระป๋อง เช่น กระป๋องนม กระป๋องเครื่องดื่ม กระป๋องสี เป็นต้นมาทำเป็นตัวเต้าซอ ก็มี ซึ่งชื่อของซอพื้นเมืองอีสาน มักจะเรียกชื่อตามวัสดุที่ใช้ทำเต้าซอ เช่น ซอไม้ไผ่ ซอกะโป๊ (ซอกะลา) ซอกระป๋อง เป็นต้น สายซอ สมัยก่อน ทำจากเชือก ป่าน หรือปอ เป็นต้น ต่อมา ใช้สายเบรกรถจักรยาน ก็มี สมัยปัจจุบัน ใช้สายกีตาร์ เพราะหาได้ง่าย ซึ่งสายซอพื้นเมืองอีสาน มีเพียงสองสาย คือสายเอก และสายทุ้มส่วนคันชัก หรือไม้สีซอ ทำจากไม้เหลาให้เรียว หรือซีกไม้ไผ่เหลาให้เรียว สมัยก่อนนิยมใช้หางม้า เชือก ป่าน หรือปอ ผูกมัดเป็นสายสำหรับสี สมัยปัจจุบัน ใช้เส้นเอ็นแทนก็มี ซึ่งคันชักของซอพื้นเมืองอีสาน จะอยู่อิสระต่างหากจากตัวซอ ไม่สอดอยู่ระหว่างสายเอกและสายทุ้ม เหมือนซอฮู้และซอด้วง

4. โป่งกลาง เป็นชื่อเรียกเครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานชนิดหนึ่ง ซึ่งพัฒนามาจากเกราะล่อหรือขอลอ โดยสมัยก่อน ทุกหมู่บ้าน จะมีเกราะล่อ ไว้สำหรับเรียกชาวบ้านมาประชุมกัน เสียงเกราะล่อจะดังกังวานไกล ให้ได้ยินกันทั้งหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี ผู้พัฒนาเกราะล่อในอดีต จนเป็น โป่งกลางแบบปัจจุบัน ทราบว่า ท้าวพรหมโคตร ซึ่งอพยพมาจากประเทศลาว ได้นำเกราะล่อหลาย ๆ ตัว มาจึงมัดรวมกันเป็นแถว ใช้ตี

สำหรับเล่นกกาที่มากินข้าวในนา โดยในสมัยแรกนั้น ไม่มีการเรียงตัวโน้ตใด ๆ ตีให้เกิดเสียงดังเฉย ๆ นอกจากนั้น บางครั้งเกิดความเบื่อหน่าย ก็ตีเล่นเป็นจังหวะเพลง จนต่อมาเกิดแนวคิดในการเรียงโน้ตเข้าไป แต่ยังไม่ได้เป็นโปงลางแบบปัจจุบันต่อมา ท้าวพรหมโคตรได้ถ่ายทอดการทำและการตีเกราะลอให้นายปาน นายปานถ่ายทอดให้นายชาน ผู้เป็นน้อง นายชาน ได้ถ่ายทอดให้อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี ซึ่งต่อมา อาจารย์เปลื้อง ได้คิดค้นพัฒนาต่อ จนเป็น โปงลางแบบที่เห็นในปัจจุบัน อย่างสมบูรณ์ เมื่อปี พ.ศ. 2502 และตั้งชื่อเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า โปงลาง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โปงลาง มีชื่อเรียกอื่น ๆ อีก เช่น หมากกลิ้งกล่อม, หมากเตอะเต็น, หมากเต็ดเต็ง, หมากเกราะลอ, แต่ชื่อเรียกที่คนรู้จักโดยทั่วไป คือ โปงลาง ซึ่งอาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี เป็นผู้ตั้งชื่อนี้ โปงลาง เป็นเครื่องดนตรีสำหรับตีหรือเคาะ คล้ายระนาดของดนตรีไทย แต่การวางซิ่ง สำหรับตีแตกต่างกัน และระนาดมีกลองเสียง แต่โปงลาง ไม่มีกลองเสียง โปงลางแบบมาตรฐาน ประกอบด้วยลูกโปงลาง 13 ลูก มีโน้ต 6 โน้ต คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา โดยเรียงโน้ตจากเสียงต่ำ-สูง ได้ครบสองช่วงทบเสียง ดังนี้ คือ “มี ซอล ลา โด เร มี ฟา ซอล ลา โด เร มี ซอล” สามารถเล่นลายแค้นได้ทั้ง ลายใหญ่ ลายน้อย ลายสุดสะแนน และลายไป้ซ่ายโปงลาง นิยมทำจากไม้มะหาด โดยไม้มะหาดชนิดที่ให้เสียงกังวานใสคือ ไม้มะหาดทอง และไม้อื่น ๆ ที่ทำโปงลางได้ เช่น ไม้พะยุง ไม้มะเกลือ และไม้ไผ่

5. ฉิ่ง ฉาบ และฆ้องโหม่ง เป็นเครื่องดนตรี อยู่ในกลุ่มประเภทให้จังหวะ ฉาบที่ใช้มีทั้งขนาดเล็กและใหญ่ ส่วนฆ้องโหม่งซึ่งใช้เป็นเครื่องดนตรีนั้น จะใช้ฆ้องขนาดเล็ก ซึ่งมีตุมเล็กเช่นกัน พบเห็นได้ ในคณะมโหรี และกลองยาวในวงโปงลาง ส่วนใหญ่ไม่นิยมใช้ฉิ่ง และฆ้องโหม่ง ใช้เพียงฉาบเล็ก และฉาบใหญ่หมากกะโหล่ง เป็นเครื่องเคาะให้จังหวะ ทำจาก ถ้ำไม้ไผ่ เจาะเป็นร่องด้านหนึ่ง ส่วนด้านตรงข้าม ใช้ไม้เคาะให้เกิดเสียง ดังปึก ๆ

6. กีบแก็บ เป็นเครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะ เล่นโดยวิธีเคาะหรือตี ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่ ไม้พะยุง ไม้ชิงชัน เป็นต้น กีบแก็บ ทำได้หลายรูปแบบ เช่น ตัด ไม้เป็นแท่งแบน เล็ก ๆ สั้น ๆ ประมาณพอดีกับฝ่ามือ เล่นโดย ถือไม้กับแก็บไว้ข้างละคู่ ใช้ฝ่ามือจับ บีบให้ไม้สองอันกระทบกัน ดังกีบ ๆ ตัด ไม้เป็นแท่งแบน ยาวประมาณ 1 ฟุต ใช้เหรียญโลหะแบนหรือฝาขวดน้ำอัดลม ตอกตะปูไว้กับส่วนปลายกีบแก็บ เรียกว่ากีบแก็บตัวผู้ และใช้ไม้อีกอันหนึ่ง ทำเป็นร่องแบบฟันเลื่อย เป็นตัวรับ เรียกว่ากีบแก็บตัวเมีย ใช้ถ้ำไม้ไผ่ ขนาดพอกำจับได้ ยาวประมาณ 1 ฟุต หรือ ประมาณ 3 ปล้อง หัวท้ายตัดช่วงกลางปล้องทั้ง เพื่อให้เกิดเสียง ไม้ไผ่ทั้งด้านหัวและท้าย ด้านปลาย เจาะเป็นร่องทะลุ ใช้ลวดร้อยฝาขวดน้ำอัดลมทาบแบบที่

ประมาณ 3-4 ฟา ตรึงอยู่ภายในร่องไม้ไผ่ประมาณ 3-4 แถว เวลาเล่น ใช้เคาะกับฝ่ามือให้เกิดเสียง

7. ปี่ ตัวปี่ ทำจากไม้กู่แคน ขนาดยาวประมาณหนึ่งศอก ด้านหัวบากร่องรู ฟังลึน ซึ่งเหมือนกับลิ้นแคน ไว้ช่วงกลางถึงท้าย เจาะรูนิ้วคล้ายขลุ่ย 6-7 รู บรรเลงโดยใช้ปากอมด้านหัว ให้ครอบส่วนที่เป็นลิ้นไว้ เป่าลมผ่านลิ้น และใช้นิ้วนิ้วที่รูนิ้ว ตามทำนองเพลงที่ต้องการ ปี่ชนิดนี้ เนื่องจากทำจากไม้กู่แคน จึงเรียกง่าย ๆ ว่าปี่กู่แคน ปี่ชนิดนี้ เนื่องจากทำจากคล้ายเป็น ส่วนย่อยของแคน หรือลูกแคน จึงเรียกว่าปี่ลูกแคน และปี่ชนิดนี้ เนื่องจาก ชาวภูไท นิยมใช้ บรรเลงร่วมกับซอ พิณ และแคน จึงเรียกว่า ปี่ภูไท

บริบทพื้นที่วิจัย

สภาพแวดล้อมและสังคมชุมชนเทศบาลตำบลกุดหว้า ประชาชนชาวเทศบาลตำบลกุดหว้า เป็นชาวผู้ไทยซึ่งอพยพถิ่นฐาน มาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านกุดหว้าเนื่องมาจาก ผลการปราบกบฏ เจ้าอนุวงศ์ เมืองเวียงจันทน์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 การปราบกบฏได้กวาดต้อนครอบครัวชาวผู้ไทยที่ เมืองวัง เมืองคำเกิด เมืองคำม่อน ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งไทย ที่บ้านหนองแสง อำเภอเขาวง ต่อมาจึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณ บ้านกุดหว้าจนถึงปัจจุบัน เดิมเป็นสุขาภิบาลแต่ได้ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล ตามพระราชบัญญัติยกฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 พร้อมกันทั่วประเทศ มีพื้นที่ทั้งหมด 4.2 ตาราง กิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะที่ตั้ง เทศบาลตำบลกุดหว้าห่างจากศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ ประมาณ 85 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอภูผินารายณ์ ประมาณ 5 กิโลเมตร ได้แบ่งพื้นที่เขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 2, 8, 9, 11 และหมู่ที่ 13 และแบ่งชุมชนออกเป็น 8 ชุมชน มีสถานศึกษาจำนวน 4 สถานศึกษาได้แก่ โรงเรียนศรีกุดหว้าเรืองเวทย์ โรงเรียนกุดหว้าวิทยา ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกุดหว้า ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดกุดกุดหว้า

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลตำบลกุดหว้า

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านบริการประทับใจแนวทางการพัฒนา การเพิ่มประสิทธิภาพ ในการให้บริการและการประชาสัมพันธ์ ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านโครงสร้างพื้นฐานแนวทางที่ 1 ปรับปรุงด้านการคมนาคมแนวทางที่ 2 ปรับปรุงระบบการระบายน้ำแนวทางที่ 3 ปรับปรุงด้าน ภูมิทัศน์แนวทางที่ 4 ปรับปรุงด้านสาธารณสุขปโภคสาธารณสุขการยุทธศาสตร์ 3 ด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวทางการพัฒนา ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ 4 ด้านการศึกษา การกีฬาและนันทนาการแนวทางการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษา การกีฬาและนันทนาการยุทธศาสตร์ 5 ด้านการพัฒนาศักยภาพคนและสังคมแนวทาง ที่ 1 การส่งเสริมและสวัสดิการทางสังคมและส่งเสริมคุณภาพชีวิตแนวทางที่ 2 พัฒนาระบบ สร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินแนวทางการพัฒนา การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและการป้องกันการเกิด อุบัติเหตุบนท้องถนน ยุทธศาสตร์ที่ 7 ด้านการพัฒนาการเมือง-การบริหาร แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมด้านการเมืองการบริหารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ยุทธศาสตร์ที่ 8 ด้านการ พัฒนาศักยภาพคนและสังคม แนวทางการพัฒนา การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างความ เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ 9 ด้านการพัฒนาการเมือง-การบริหารแนวทางการ พัฒนา การอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิสัยทัศน์

คุณภาพชีวิตที่ดี มีชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นแหล่งผลิตภัณฑืพื้นเมือง พูเพื่อองวัฒนธรรม ก้าวนำการศึกษา พัฒนาเมืองน่าอยู่ เชิดชูประชาธิปไตย ก้าวไกลการกีฬา

พันธกิจเทศบาลเทศบาลตำบลกุคหว้า

1. พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น
2. สร้างชุมชน ในเขตเทศบาลให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง
3. พัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑืพื้นเมือง
4. ส่งเสริมงานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น
5. พัฒนา ส่งเสริมและให้การสนับสนุนการศึกษา และการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. พัฒนาเทศบาลให้เป็นเมืองน่าอยู่
7. ส่งเสริมและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยในชุมชน
8. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เล่นกีฬาและออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง

ประเพณีวัฒนธรรม

ประเพณีฮีตครองเป็นของผู้ไทยตำบลกุคหว้า ทุกสิ่งทุกอย่างเครื่องนุ่งห่มการแต่ง ภายเสื้อผ้าหน้าแพรเป็นของผู้ไทยตำบลกุคหว้า ปลุคมอน เลี้ยงมอน ทอผ้าเป็นผืนแพรว่าเราทำ ได้ การแต่งกายทั้งสองเพศก็ดูสวยงามอยู่แล้ว ถึงฤดูกาลมาเอาพร้อมกันทำตามปู่ ย่าบอก คือ เดือนอ้าย ประเพณีบุญลานข้าว เดือนยี่ พระสงฆ์เข้าประวาสกรรม เดือนสาม ประเพณีบุญกอง ข้าว (ผู้ขวัญข้าว) เดือนสี่ ประเพณีบุญผะเหวด เดือนห้า ประเพณีสงกรานต์ เดือนหก บุญบั้งไฟ ตะไลล้าน เดือนเจ็ด ประเพณีบุญหักบ้าน (บุญชำระบ้าน) เดือนแปด ประเพณีแห่เทียน

เข้าพรรษาเดือนเก้า ประเพณีเข้าวประดับดิน (บุญพวงมาลัย รอบแรก) เดือนสิบ ประเพณีข้าว
 สลาก (บุญพวงมาลัย รอบสอง) เดือนสิบเอ็ด ประเพณีออกพรรษา เดือนสิบสองประเพณี
 บุญจุน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่พัฒนาควบคู่กับสังคมมนุษย์เป็นเวลานาน มนุษย์
 ค้นพบกับเสียงดนตรีมาตั้งแต่เกิด และมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ตลอด ดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่ง
 ของชีวิตมนุษย์จนยากที่จะแยกออกจากกันได้ เนื่องจากศิลปะเป็นปัจจัยที่ห้าของมนุษย์ที่สร้างขึ้นเพื่อ
 ระบายความรู้สึกของชีวิตซึ่งอาจจะเป็นทั้งความทุกข์ และความสุขและดนตรีก็ถือเป็นศิลปะอย่าง
 หนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการชีวิตเช่นกัน โดยเฉพาะดนตรีพื้นบ้านมีความ
 เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น มีการถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาของชาวบ้านเพื่อประกอบกับ
 ประเพณีต่าง ๆ ดนตรีพื้นบ้านจึงมีความสัมพันธ์ต่อชาวบ้าน ทั้งในด้านที่เป็นสื่อบันเทิงใจและใช้เป็น
 ส่วนประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งแต่ละกลุ่มชนยังคงรักษาไว้ และนิยมเล่นกันอยู่จนถึง
 ปัจจุบัน (สุกรี เจริญสุข, 2523 : 113)

สภาพปัจจุบันปัญหาหรืออุปสรรคที่เป็นตัวการเหนี่ยวรั้งไม่ให้ดนตรีไทย-พื้นบ้านดำเนิน
 ไปด้วยดีก็มีอยู่หลายประการ เช่น ขาดการสนับสนุนที่แท้จริง จากหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ เพราะถือ
 ว่าเป็นแหล่งสำคัญในการให้ความรู้ในด้านดนตรีไทย, พื้นเมือง, พื้นบ้าน ให้กับเด็กหรือชนรุ่นหลัง
 ปัจจุบันเท่าที่เป็นอยู่ก็รู้สึกว่ามีน้อยมาก เพราะบางครั้งเห็นว่าดนตรีพื้นบ้าน ไม่สำคัญบ้าง คิดว่าชนรุ่น
 หลังไม่สนใจบ้าง หรือขึ้นอยู่กับความชอบ ไม่ชอบของผู้บริหารบ้าง (ตามนโยบายของผู้บริหาร
 สถานศึกษา) ถ้าผู้บริหารชอบก็สนับสนุนไป ถ้าไม่ชอบก็ไม่สนับสนุน (สงัด ภูเขาทอง, 2526 : 2)

ขาดแรงจูงใจในการสนับสนุน แรงจูงใจถือเป็นอิทธิพลสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้
 ความคิดของบุคคลต่าง ๆ หันเหไปตามทิศทางที่ต้องการได้ คือแรงจูงใจทำให้มีผลต่อการ
 ดันตัวทางด้านดนตรี ซึ่งอิทธิพลของดนตรีตะวันตกที่ได้หลังไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วและ
 รุนแรง กลายเป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้ความคิดของเด็กไทยหรือชนรุ่นหลังที่มีต่อดนตรีพื้นบ้าน
 ห่างไกลออกไปทุกที ๆ และกลับมามองเห็นว่าดนตรีพื้นบ้านเป็นวัตถุโบราณไปเสียแล้ว ชนรุ่น
 หลังส่วนใหญ่ยังไม่อาจล้างความคิดที่ว่า ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่เก่าตำราคร่ำครึ ไม่ว่าจะ
 เครื่องดนตรีพื้นบ้าน วิธีการบรรเลง การบรรเลงในพิธีกรรมต่าง ๆ หรืออาจจะเป็นที่ดับทเพลง

ในการบรรเลง ทั้งนี้ทั้งนั้นก็อาจเป็นเรื่องของความรู้สึกอารมณ์ของวัยหรือสภาพจิตใจของคนสมัยใหม่ เริ่มสร้างความขัดแย้งกับศิลปะที่ประณีต ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่มีความละเอียดอ่อน แต่สภาพผู้คนที่อยู่ในสังคมปัจจุบัน มีแต่ความเร่งแข่งขันเพื่อเอาชีวิตรอด และยิ่งนานวันเข้าไปยิ่งมีความคิดแบบนี้มากขึ้นถ้าปล่อยไว้แบบนี้ สักวันหนึ่งดนตรีไทย-ดนตรีพื้นบ้านของไทยเราคงจะหายไปตามกาลเวลา และจากอดีตที่ผ่านมาวัฒนธรรมใดที่หายหรือสูญพันธุ์ไปแล้วยากที่จะหวนกลับมาใหม่ได้ และถ้าเป็นเช่นนี้ เราควรจะทำอย่างไร วิธีผู้วิจัยคิดและอยากที่จะเสนอหรือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งคือ เราต้องเรียนรู้วิชาจากนามธรรม แล้วนำมาสร้างเป็นรูปธรรมเพื่อที่จะให้ชนรุ่นหลังไว้ได้ศึกษาและสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นสร้างความรู้ ความคิด การรู้จักแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นด้วยตนเอง และต้องออกไปทำหน้าที่ป้องกันและส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกด้วย (สังัด ภูเขาทอง. 2526 : 2)

ดนตรีไทยที่ควรศึกษาอย่างยิ่งนั้น มี 2 อย่าง คือ ดนตรีไทยเดิม หรือที่เรียก Classic หรือ Traditional Music กับดนตรีพื้นเมือง-พื้นบ้าน (Folk Song Music) ซึ่งทั้ง 2 อย่างนี้ มีความสำคัญเท่า ๆ กัน เฉพาะอย่างยิ่งดนตรีพื้นเมือง-พื้นบ้าน หรือบทเพลงพื้นบ้านถือว่าเป็นรากเหง้า ที่ทำให้เกิดการพัฒนาของบทเพลงต่าง เช่น เพลงไทยเดิม เป็นต้น และสามารถทราบถึงความคลี่คลาย ขยายตัวของเพลงไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี (สังัด ภูเขาทอง. 2526 : 23)

กรมป่าไม้ (2526 : 17-18) กล่าวว่า ป่าไม้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีพื้นบ้าน อีสารอย่างมาก เพราะป่าไม้เป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบได้ โดยธรรมชาติชุมชนแต่ละท้องถิ่นชอบที่จะตัด ฟัน นำมาแปรรูปใช้สอยได้ตามอเนกประสงค์ แต่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายข้อบังคับ ของสถานที่แห่งนั้น โดยเคร่งครัด ประชากรของไม้มะหาด นอกจากเป็นไม้เนื้อหยาบแข็ง เหนียว ทนทานมาก ใช้ก่อสร้าง ใช้ทำเครื่องดนตรี เปลือกทำเชือก รากให้สีเหลือง ใช้ย้อมผ้า แกะใจขับพยาธิ

ในกลุ่มดนตรีพื้นบ้านอีสานนั้น กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำจัดเป็นกลุ่มชนชั้นที่ใหญ่ที่สุดของภาคอีสาน มีการขับร้องที่เรียกว่า ลำ โดยมีแคนเป่าประสาน เครื่องดนตรีที่นิยมแพร่หลายได้แก่ แคน พิณ โปงลาง และกลอง ซึ่งมีการค้นพบในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ สำหรับภาคอีสานนั้น ประกอบด้วยหลายกลุ่มชน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว กลุ่มชาติพันธุ์เขมร-ส่วย เป็นต้น ศิลปะการละเล่นดนตรีต่าง ๆ จึงมีความแตกต่างกัน กลุ่มชนที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ย่อมนำเอาวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านมาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเองกลายเป็นการก่อเกิดวัฒนธรรมทางศิลปะการดนตรีแบบใหม่ที่หลายหลากขึ้นมา ดนตรีพื้นบ้านการละเล่น หรือการขับร้องต่าง ๆ ในภาคอีสานสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่ม

วัฒนธรรมโคราช กลุ่มวัฒนธรรมกันตริ้มและ กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ ส่วนวัฒนธรรมหมอลำก็แบ่งเป็นลำต่างรวมถึงการลำภูไทที่ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ปี่ภูไท เป็นเครื่องดนตรีหลักที่ใช้ในการบรรเลงประกอบกับการลำ (เจริญชัย ชนไพโรจน์. 2529 : 1)

ชุมเดช เคชพิมล (2531 : 34-35) กล่าวว่า คนตรีพื้นบ้าน คนตรีบรรเลง โดยใช้เครื่องดนตรีของท้องถิ่น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสภาพภูษาศาสตร์ ธรรมชาติตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละภาค โดยเฉพาะคนตรีภาคอีสานนั้นท่วงทำนองคนตรีจะสนุกสนานด้วยจังหวะที่กระชั้นถี่ เร้าใจ เช่น ลายสุดสะแนน ลายลำเพลิน ลายกาเดินก้อน ลายแมลงด้บเต่า ลายนกบินข้ามทุ่ง และลายทำนองก็วิ้งเวงโหยหา เช่นลายแม่ฮ้างกล่อมลูก ลายลมพัดพร้าว ลายโปงลาง หรือลายต่องโงง

คนตรีอีสาน ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีท้องถิ่นอีสาน และการขับร้องที่มีสำเนียงภาษาท่วงทำนอง ลีลา กระแส เสียงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นอีสาน ซึ่งมีการสืบทอดติดต่อกันมา โดยอาศัยการจดจำเป็นหลัก (ไพบุลย์ ตรีเดช. 2532 : 17)

กล่าวถึงคนตรีและการแสดงมีบทบาททั้งในฐานะที่เป็นสิ่งสื่อบันเทิงใจของคนในสังคมให้ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ในการทำงานและยังเป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของชาวบ้าน นับแต่เกิดกระทั่งตาย ดังนั้นชีวิตของชาวบ้านแต่ละสังคมไทย จึงมีความเกี่ยวข้องกับศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นฐานอย่างแยกไม่ออก (ปรีชา หิรัญประดิษฐ์. 2532 : 41)

ปี่นั้นมียู้อยู่ด้วยกันหลายประเภท ที่เป็นของไทยแท้ ๆ ก็มี ปี่นอก (มีขนาดสั้นและเสียง) ปี่ใน (มีขนาดยาวกว่าและเสียงต่ำกว่าปี่นอก) นอกจากนี้ก็มีปี่โจน ซึ่งไทยทำโดยเล่าว่าได้แบบมาจากอินเดีย ส่วนปี่ภูไทนั้นเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านมีลักษณะคล้ายปี่นอก (มีขนาดเล็กสั้นและเสียงแหลม) และมีเทคนิคในการเป่าปี่ภูไทนั้นไม่มีใครเหมือน เราเป่าปี่ได้ทนกินเวลานานมากโดยไม่เหนื่อย เพราะว่ามีวิธีการที่แยบยลที่สุด คือ ในขณะที่เป่าลมออกไปนั้น นักเป่าปี่จะใช้จมูกอุดลมเข้าไปไว้สำรอง เสียงที่เป่าออกไปจึงไม่ขาดเพราะการหยุดหายใจเข้า (รังสีเกษมสุข. 2534 : 4)

เรื่องคนตรีในวรรณกรรมอีสานผลการศึกษพบว่า มีวรรณกรรมอีสานที่กล่าวถึงแคน จำนวนถึง 8 เรื่อง คือ ขุนนางฮั่ว นอกจกน้อย ผาแดงนางไอ่ สังข์ศิลป์ชัย กาพะเกษ จำปา ลีต้น พญาคันคาก และท้าวกำกาคำ วรรณกรรมอีสานเหล่านี้ แคนมีบทบาทเกี่ยวข้องที่แตกต่างกัน ดังเช่น ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และคติความเชื่อต่าง ๆ

(สันทนา ทิพวงศา. 2535 : 300)

การแสดงทัศนะว่าปี่ภูไทมีประวัติความเป็นมาไม่ปรากฏ ผู้สูงอายุเล่าว่าใช้เล่นคู่กับแคนและซออู้ไม้ไผ่ ใช้เล่นกับบทเพลงที่มีทำนองช้า ๆ และมีความอ่อนช้อย นายใหญ่ แส่นพาน ชาวบ้านอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้มีความชำนาญในด้านการเป่าปี่ภูไทมากที่สุดและยังเหลือเพียงคนเดียวที่สามารถเป่าปี่ภูไทได้ สามารถที่จะอนุรักษ์และสืบทอดให้อยู่คู่กับวัฒนธรรมไทยไปอีกนาน (พรพิมล วรคันธ์ และสุพรรณ คุ่มจาบ. 2536 : 11)

ดนตรีได้ถูกบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ซึ่งเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ว่าด้วยกิจกรรมที่สร้างนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับจุดเน้นของหลักสูตรที่มุ่งให้มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น โรงเรียนพยายามให้นักเรียนได้เรียนรู้ศิลปะดนตรีพื้นบ้านมากขึ้น โรงเรียนในภาคอีสานหลายโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนทางดนตรีพื้นบ้านมากขึ้นเพื่อตอบสนองจุดเน้นดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2537 : 15)

ดนตรีพื้นบ้านอีสานเป็นศิลปวัฒนธรรมอีกแขนงหนึ่ง ซึ่งกำเนิดจากกลุ่มชนต่าง ๆ ของภาคอีสานในอดีต และได้สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มมาแต่แขนงได้มาอีกแห่งหนึ่ง เนื่องจากภาคอีสานเป็นดินแดนที่ได้รับเอาศิลปวัฒนธรรมของการละเล่นและดนตรีต่าง ๆ มาหลายเชื้อชาติ (เจริญชัย ชนไพโรจน์. 2540 : 98)

กล่าวถึงพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่ใช้ทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งได้แก่ ไม้มะหาด ไม้รำฉา ไม้ประดู่ ไม้ชิงชัน ไม้พยอม ไม้เสี้ยนน้อย ไม้ไผ่รวก และไม้ไผ่บ้าน สามารถและขยายพันธุ์และปลูกในพื้นที่ดินแบบดินนา ดินร่วนปนทราย และดินร่วนปนกรวดได้ (สะอาด สมศรี. 2543 : 3)

“ดนตรีคือการใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า เครื่องดนตรีบรรเลงให้เกิดเสียงที่มีคุณค่าทางสุนทรียะ อันก่อให้เกิดความบันเทิงใจแก่ผู้ฟัง” (ผศ.ดร.สุนทร ณ รังษี)

กล่าวว่ปี่ลูกแคน (Pi-Luk-Khan) ปี่ลูกแคนทำด้วยไม้เสี้ยน ยาวประมาณ 30 ซม. เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเดียว ทำด้วยโลหะเหมือนลิ้นแคน มีลิ้นที่ติดอยู่ปลายด้านหนึ่ง มีรูเสียง 5 รู และรูปิดเชื้อ 1 รู เวลาเป่าใช้ปากอมด้านที่มีลิ้น ปี่ลูกแคนมีการเล่นมาช้านานแล้ว ลำดับของปีแคนมี 6 เสียง คือ ซอล-ลา-ที-โด-เร-มี แต่นิยมใช้เพียง 5 เสียง การประสมวงนั้นมีทั้งบรรเลงเดี่ยวและประสมวง วงลำปีแคนมีการละเล่นทั่วไปในภาคอีสาน โดยเฉพาะที่จังหวัดกาฬสินธุ์ การ

บรรเลงเพื่อความบันเทิง และการประกอบการฟ้อนรำ บทเพลงที่นิยมบรรเลงคือเพลงพื้นบ้านผู้
ไท (ปิยะพันธ์ แสนทวีสุข. 2548 : 22)

และตอนบนของภาคอีสานยังมีกลุ่มชนหนึ่ง กลุ่มชนชาติพันธุ์ ย้อ-ภูไท ซึ่งภูไทอยู่
บริเวณตอนเหนือของจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอกุฉินารายณ์ คนในพื้นที่เรียกอำเภอบัวขาว ขึ้นไป
ทางจังหวัดมุกดาหาร กลุ่มชนภูไทมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ทั้งการแต่งกาย และศิลปะ
การเล่นดนตรีต่าง ๆ และมีการขับร้อง ลำภูไท ซึ่งมีเครื่องดนตรีของกลุ่มชนภูไทที่เรียกว่า ปี่
ภูไท เป่าประสาน ปี่ภูไทมีเสียงที่ไพเราะกังวานสามารถใช้กล่อมผู้ฟังให้หลับได้ (อภิรักษ์
โอบยคลัง. 2550 : 2)

วงดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชนภูไทแต่ก่อนก็เหมือนกับวงดนตรีพื้นบ้านทั่วไป แต่
ต่อมาได้นำเครื่องดนตรีของภูไทเข้าเล่นด้วยอีกชิ้นหนึ่งนั่นคือ ปี่ภูไท ปี่ภูไทเป็นเครื่องดนตรี
ประเภทเป่ามีเสียงโน้ตเจ็ดเสียง ซึ่งหน้าตาของปี่คล้ายกับขลุ่ยแต่มีขนาดที่เล็กกว่ามาก ซึ่งทำ
มาจากไม้ที่เป็นปอปล้ำเดียว และ ไม้ที่นำมาทำเครื่องดนตรีปี่ภูไทก็เป็น ไม้ชนิดเดียวกันที่ใช้ทำ
แคน พูดได้ว่าปี่ภูไทได้พัฒนามาจากแคนที่เราใช้เป่าในวงดนตรีพื้นบ้านนั่นเอง ซึ่งคนที่จะทำ
ปี่ภูไทได้ก็ต้องเคยทำแคนมาก่อนเพราะใช้ลักษณะในการเจาะรูเช่นกัน ซึ่งปี่ภูไท จะให้เสียงที่
สูงกว่าแคน 2-3 เท่าตัว เพราะมีพื้นที่ในการสัมผัสลมที่เป่าเข้าไปน้อยกว่าแคน จึงให้เสียงที่
ออกมาจากปี่ภูไทมีเสียงที่ดังและสูง กลายเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงแก่คนใน
กลุ่มชนภูไทเป็นอย่างดี เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนภูไท
(อภิรักษ์ โอบยคลัง. 2550 : 2)

ในแถบถิ่นอีสานเหนือนั้นนอกจากคนอีสานที่ใช้ภาษาลาวเป็นภาษาพูดแล้ว ก็ยังมี
ชาวภูไท, ไทพวน ปะปนอยู่ในจังหวัด เช่น ชาวภูไทในจังหวัดอุดรธานี (อำเภอ ไชยวาน และ
อำเภอศรีธาตุ) สกลนคร(อำเภอ พรรณานิคม, วาริชภูมิ) นครพนม (อำเภอ นาแก, อำเภอเรณู
นคร) มุกดาหาร (อำเภอ คำชะอี) จังหวัดกาฬสินธุ์ (อำเภอกุฉินารายณ์, เชาวัง, สหัสขันธ์) หนอง
คาย, อุบลราชธานี และร้อยเอ็ด โดยมีมากที่สุด ในจังหวัดนครพนม ส่วนในจังหวัดหนองคาย
, อุบลราชธานี และร้อยเอ็ด มีไม่มากนักไทยพวกนี้เท่าที่ผู้เขียนทราบมีอยู่ในจังหวัดหนองคาย
กับจังหวัดในภาคกลาง เช่น สระบุรี, ลพบุรี, ปราจีนบุรี, สุพรรณบุรี, สิงบุรี, นครนายก
, นครสวรรค์ และพิษณุโลก เป็นต้น ชาวภูไทนั้นมีศิลปะและวัฒนธรรมเป็นของตนเองอย่าง
เด่นชัด มีดนตรีที่ใช้บรรเลง เช่น พิณ (บางที่เรียกว่า ซุง) แคน หรือ หุ่น (ภาคกลางเรียกว่า
ซ้องหน่อง) ซอเป็บ, โป่งกลาง, กลองเสียง, หมากกับแก้ว (กรับคู่) พางฮาด (ฆ้องโบราณไม่มีปี่ม)

กลองยาว, ลึงและแสง (ฉิ่งและฉาบ) และประการสำคัญมีการขับลำกลอนที่เรียกว่า ลำภูไท
ด้วย (ไพฑูริย์ แพงเงิน. ม.ป.ป. : 157)

จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.ป. : 119-128) กล่าวว่า คนตรีพื้นบ้าน เป็นคนตรีที่เกิด
จากความคิด สร้างสรรค์ของชาวบ้านที่นำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรี
ตามภูมิปัญญาของตน เพื่อความบันเทิงและสนองต่อความเชื่อของตน คนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมจะ
เป็นเพียงการขับร้อง แต่ต่อมาชาวบ้านได้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีใช้บรรเลงประกอบการขับ
ร้องคนตรีผู้ไทเป็นคนตรีที่เก่าแก่ของภาคอีสานและมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวที่นำภูไทศึกษา
อย่างยิ่ง จากการตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคนตรี การบรรเลง การลำ การฟ้อน (เจริญชัย
ชนไพโรจน์. 2529 : 11-12)

คนตรีประเภทใช้บรรเลงร่วมกับวงมีสาระสำคัญว่าประกอบด้วยเครื่องดีด เครื่องตี
เครื่องตี เครื่องเป่า เครื่องตึง เครื่องเขย่า ได้แก่ ซอขนาดต่าง ๆ ใช้บรรเลงร่วมกับวงมโหรีอีสาน
เครื่องตี ได้แก่ กลองตึง กลองโทน กลองทับ ใช้ตีบอกจังหวะประกอบการเข้เครื่องเป่า ได้แก่
ปี่แคน เป็นคนตรีของชาวภูไท ใช้บรรเลงกับวอ พิณและแคน เครื่องตึง ได้แก่ โห ใช้ประกอบ
กับวงโปงลาง เครื่องเขย่า ได้แก่ ลูกช้ด หมาก ผาง ใช้เสริมให้มีเสียงกลมกลืน (สำเรียง คำโมง.
2537 : 40-42)

ศิลปะพื้นบ้าน หมายถึง ผลงานศิลปะที่ใช้วัสดุท้องถิ่นในการประดิษฐ์สร้าง ซึ่งมี
องค์ประกอบสำคัญคือ ความคิด ฝีมือ ความเรียบง่ายประโยชน์ในการใช้สอยและความงามบน
พื้นฐานของธรรมชาติแวดล้อม สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อศิลปะพื้นบ้านมี
ความหมายต่อการดำรงชีวิต และมีคุณค่าต่อการบำรุงขวัญ เป็นศิลปกรรมที่มีการศึกษาและสืบ
สานที่เป็นไปในเชิงวัฒนธรรม ศิลปะพื้นบ้านมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว คือ มีความเรียบ
ง่าย บนพื้นฐานของการดำรงชีวิต ตามสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่จริง ใช้วัสดุในท้องถิ่น มุ่งเน้น
ความสะดวกสบายในการนำวัสดุต่าง ๆ มาใช้โดยเฉพาะวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์
ผลงาน โดยไม่ต้องไปค้นหาจากที่อื่น ซึ่งมีความงามแบบชาวบ้าน อันเป็นความงามแบบ
ธรรมชาติ เครื่องเป่ายุคแรก ๆ มีเสียงเดียวจึงไม่มีลิ้น และไม่มีรูนิ้ว เพื่อปรับเปลี่ยนเสียงมี
ร่องรอยเครื่องเป่าเสียงเดียวที่ไม่มีลิ้นและไม่มีรูนิ้วเหลืออยู่ในตระกูล ไทย-ลาว ที่สืบสองคันทนา
และเต๋องของจีนเรียกเครื่องเป่าที่ทำมาจากก้อข้าวว่า ปี่ฟาง แต่ชาวจ้วงเรียก เป่าก้อข้าว ใน
ท้องถิ่นเมืองไทยทั่วไปก็นิยมเล่นเป่าปี่ก้อข้าว หรือซังข้าวและเป่า

เครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทเป่ามีอยู่ 3 อย่าง คือ แคน โหวด และปี่ชนิดต่าง ๆ ปี่อ้อ
ปี่เถินหรือปี่เตี๋ยหรือปี่บุก ปี่อังก่อ ปี่จรวง ปี่โจรง ปี่สโจน และปี่ภูไท

1. แคน เป็นเครื่องเป่าของไทยที่นิยมเล่นกันมาแต่โบราณ ทำด้วยไม้ซางลำ ขนาดเท่านิ้วมือ ไล่เส้นตรงกลางลำและทำลิ้นแบบเดียวกันกับลิ้นปี่ซอ แล้วเอามาเรียงกันเป็น 2 แถว ทุกลำเจาะข้อทะลุปล้องตลอด และไล่เส้นตรงกลางลำให้อยู่ในระดับเดียวกัน แล้วเอาไม้จริงมาถากเจาะรูเป่าเรียกว่า เต้า สอดไม้ซางติดลิ้นใส่แล้วเอาชันหรือรังเมงจีสุคหรือขี้ผึ้งพอกมิให้ลมที่เป่ารั่วออกมา แล้วเจาะรูนับด้านนอกสำหรับใส่นิ้วปิดเปิดเพื่อแลเปลี่ยนเสียง ตอนล่าง ตัดลำไม้ซางเสมอกัน ส่วนตอนบนตัดสั้นยาวลดหลั่นกันตามความสวยงาม และตามความต้องการของเสียงด้วย แคนของไทยอาจจะเรียกว่า Mouth Organ เพราะมีรูปร่างลักษณะ ตลอดจนวิธีการเป่าคล้ายกับ Sho ของญี่ปุ่น คือใช้อุ้งมือทั้งสองประครองตรงเต้า และใช้นิ้วมือ ปิดเปิดรูไม้ซาง เอาปากเป่าตรงหัวเต้าที่เจาะรูไว้ แคนเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และในประเทศลาว ใช้เป่าประกอบหมอลำ ร่วมวงแคน และ เล่นประกอบวงเครื่องสาย

2. โหวด เป็นชื่อเครื่องเป่าไม่มีลิ้น ทำด้วยไม้ไผ่ (ไม้เหี้ยหรือไม้กู่แคน) ติดอยู่ รอบแกน แต่ละเลาให้ระดับเสียงเพียง 1 ระดับ เวลาเป่าหรือแกว่งจะมีเสียงดัง "โหวด ๆ" หรือ "หวูด ๆ" ขนาดของโหวดแต่ดั้งเดิมนั้นนิยมทำกันอยู่ 3 ขนาด คือ 1) ขนาดเล็ก มีลูกโหวด 3-7 ลูก 2) โหวดกลาง มีลูกโหวด 9 ลูก 3) โหวดใหญ่ มีลูกโหวด 11-13 ลูกความยาวของลูกโหวด ในแต่ละลูกนั้นจะสั้นยาวแตกต่างกัน ลูกที่ยาวที่สุดประมาณ 25 เซนติเมตร ลูกต่อมายาว ลดหลั่นกันลงมา จนถึงลูกที่สั้นที่สุด ประมาณ 6 เซนติเมตร คนโบราณเรียกลูกโหวดลูกที่ยาว ที่สุดว่า "ลูกไอ้" ลูกที่เหลือไม่ปรากฏชื่อ ในปัจจุบันจะเรียกชื่อลูกโหวดตามระดับเสียง โหนด สากล คือ โด เร มี ฟา ซอล ลา ที

โหวดพื้นเมืองมี 5 บัน โดเสียง คือ โด เร ฟา ซอล ลา แต่ในปัจจุบันมีการปรับระดับ เสียงให้ครบทั้ง 7 เสียง เพื่อให้สามารถนำไปบรรเลงประกอบวงดนตรีพื้นเมืองและสากลได้ ทางดนตรีหรือลายโหวดประกอบการแสดงส่วนมากเป็นลายที่แต่งขึ้นใหม่ โดยอาศัยทำนอง จากลายแคน จากทำนองหมอลำ จากทำนองสรภัญญะบ้าง

3. ปี่อ้อ เป็นเครื่องเป่าประเภทปี่ลิ้นคู่ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนลิ้นปี่ ทำด้วย ไม้้อเหลาบาง และบีบให้แบบมีไม้ไผ่เล็ก ๆ หนีบบังคับ เพื่อปรับความอ่อนแข็งของลิ้น ส่วนนี้ เสียบอยู่กับปลายข้างหนึ่งของส่วนลำตัว ซึ่งทำด้วยไม้้อหรือไม้ไผ่เล็ก ๆ มีรูบังคับเสียง 7 รู และรูหัวแม่มือ 1 รู ขนาดความยาวทั้งลิ้นประมาณ 25 ซม. ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง ประมาณ 2 ซม. ปี่อ้อมีเล่นกันมาไม่น้อยกว่า 500 ปี เคยพบประสมวงดนตรีสมัยอยุธยา เป็นปีที่ ชาวบ้านทำขึ้นใช้เอง และยังมีอิทธิพลเข้าไปถึงดนตรีในราชสำนักเขมรด้วย ในภาคอีสานมีใช้

มาช้านานแล้ว นอกจากการบรรเลงเดี่ยวแล้วยังนำมาประสมวงกันตรีม วงมโหรีพื้นบ้าน ประกอบการทรงผีเจ้าเข้าผีคนตรีบำบัดโรค นิยมบรรเลงในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ บรรเลงในงานรื่นเริง การทรงเจ้าเข้าผี การรักษาโรค และการทำนาย นิยมบรรเลงเพลงพื้นบ้านอีสานได้ทั่วไป

4. ปี่เขินหรือปี่เตี๋ยหรือปี่ปุก เป็นปี่ประเภทลิ้นเดี่ยว ลืมทำด้วยโลหะ เหมือนกับลิ้นแคน และปี่ ความยาวประมาณ 30 ซม. ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. มีรูบังคับเสียง 7 รู รูหัวแม่มือ 1 รู และรูร้อยเชือกตรงปลายอีก 1 รู เวลาเป่าใช้ปากอมบริเวณลิ้นยก เล่าปีขนานกับพื้นแบบฟลุ้ต มีใช้ในภาคอีสานตอนใต้มานานแล้วปัจจุบันหาได้ยาก มีหลักฐานว่าเคยมีการใช้ในราชสำนักเขมรด้วย ใช้ประสมวงประกอบเจี๋ยง นิยมบรรเลงในอีสานใต้ใน บทเพลงพื้นบ้านอีสานได้ทั่วไป

5. ปี่อังก่อ ปี่จรวง ปี่โจรง รูปร่างเหมือนปี่เจี๋ยง ทำด้วยวัสดุอย่างเดียวกัน แต่มีขนาดโตกว่าประมาณ 1 ช่วงทาบ (Octive) มีรูบังคับเสียง 7 รู ลิ้นที่ทำด้วยโลหะเหมือนลิ้นแคน การประสมวงจะประกอบเจี๋ยง (การขับลำนำ, ทำนองเสนาะ) ร่วมกับวงกันตรีม ประสมวงมโหรีอีสานใต้ใช้บรรเลงในทุกโอกาสนอกจากงานมงคล

6. ปี่โชน ปี่เน ปี่โชนเป็นปี่ลิ้นคู่ ลิ้นทำด้วยใบตาลสวมต่อกับเล่าปีที่ทำด้วยไม้ ยาวประมาณ 20 ซม. มีรูบังคับเสียง 6 รู และรูหัวแม่มืออีก 1 รู ตรงปลายเล่าทำเป็นปากลำโพง ขนาดประมาณ 5-7 ซม. คล้ายปี่โชนของภาคกลางและปี่โชนของภาคใต้ ปี่โชนมีมาช้านานแล้ว ในภาคอีสาน การเทียบเสียงใช้ระบบ 5 เสียง ใช้ประสมในวงตุ้มโหม่งเป็นเครื่องเป่าที่เป็นทำนอง นิยมบรรเลงในอีสานใต้ในงานศพ

7. ปี่ภูไท เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวภูไท ปี่ภูไทจัดเป็นประเภทเครื่องเป่าที่มีใช้ในงานที่มีบุญประเพณีของชาวภูไท เช่น ลำภูไท ซึ่งใช้ปี่ภูไทในการบรรเลงเดี่ยว บางครั้งอาจใช้แคนด้วย ช่วยให้แคนเป่าหลายประสานส่วนปี่ภูไทจะเป็นทำนองหรือเรียกว่า เมโลดี้ (Melody) ปี่ภูไทมีขนาดเล็กเล็กกว่าขลุ่ยเล็กน้อยซึ่งทำมาจากไม้เขี้ยน้อย หรือไม้กู่แคน ลำเดียวมีลิ้นที่ทำมาจากทองเหลือง ส่วนหัวของปี่ภูไทจะเป็นท่อไม้เขี้ยน้อย หรือ ไม้กู่แคน ต่อจากนั้นจะเป็นลิ้นซึ่งอยู่ห่างจากข้อส่วนหัวประมาณครึ่งเซนติเมตร และต่อมาจะเป็นรูลิ้น และต่อมาจะเป็นรูลิ้นอยู่ห่างจากลิ้นที่เป็นโลหะประมาณ 1 เซนติเมตรเป็นรูขนาดใหญ่บริเวณ ขอบรูจะมีซี่สูตรล้อมอยู่รอบๆ และจะติดเยื่อต่างๆของ ไม้ไผ่ปิดลง ไปอีกทีหนึ่งต่อจากนั้นลงมา ประมาณ 3 เซนติเมตร จะเป็นรูโน้ต 5 รูสามารถทำเสียงได้ 6 เสียง จากต่ำไปสูงดังนี้ คือ ซอล ลา ที โด เร มี แต่ใช้เพียง 5 เสียงเท่านั้นคือ ซอล ลา โด เร มี ตามระบบเสียงแทน แต่ละรูจะอยู่

ห่างกันครึ่งเซนติเมตร ส่วนปลายของปีภูไทจะถูกตัดให้เป็นลูกปลายประกายที่มีส่วนปลายแหลมยาว

ทักษะพื้นฐานทางดนตรี หมายถึง กลไกความสามารถความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ความคุ้นเคย ในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับ ทักษะการฟัง ทักษะการเป่า ทักษะการอ่าน ทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรี

ทักษะการฟัง หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ หรือความคุ้นเคยในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการฟัง การจำแนกคุณสมบัติของเสียง ใน 4 คุณลักษณะต่อไปนี้

1. การฟังจำแนกระดับเสียงความสูง-ต่ำ หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการฟังจำแนกเสียงสองเสียงที่มีความถี่ของเสียงต่างกันตั้งแต่ครึ่งเสียง (1 semitone) ได้
2. การจำแนกความดัง-เบาของเสียง หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการจำแนกเสียงสองเสียงที่มีความเข้มข้นหรือความดังของเสียงต่างกัน ได้
3. การฟังจำแนกความสั้น-ยาวของเสียง หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการจำแนกเสียงสองเสียงที่มีระยะเวลาในการเกิดหรือการดังสั้น-ยาวต่างกัน ได้
4. การฟังจำแนกเสียงเครื่องดนตรี หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการฟังเสียงเครื่องดนตรี โดยที่มีได้เห็นเครื่องดนตรีแล้วสามารถบอกได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีประเภทใด ได้แก่ คีต สี ตี และเป่า รวมทั้งสามารถบอกได้ว่ามีชื่อเรียกว่าอย่างไร

ทักษะการเป่า หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ หรือความคุ้นเคยในด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเป่า การจำแนกคุณสมบัติของการเป่า ใน 2 คุณลักษณะต่อไปนี้

1. การเป่าเสียงแบบยาว หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการเป่าเสียงตัวโน้ตให้ได้เป็นเวลานานที่สุด แบบคงที่ตลอด
2. การเป่าเสียงแบบสั้น หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการเป่าเสียงตัวโน้ตด้วยความถี่สูง โดยการเปลี่ยนตัวโน้ตไปตามความถี่นั้น ๆ

ทักษะการอ่านตัวโน้ต หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางดนตรี ได้ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ตาม คุณลักษณะย่อย 4 คุณลักษณะดังนี้

1. คำตัวโน้ต หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการแปลความหมายของตัวโน้ต ตัวกลม ตัวขาว ตัวดำ ตัวเข็บบัดหนึ่งชั้น บนบรรทัด 5 เส้น หรือบน โน้ตที่กำหนดให้ได้ อย่างถูกต้องสมบูรณ์

2. ตำแหน่งของตัวโน้ต หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการแปลความหมายของตัวโน้ต ตัวกลม ตัวขาว ตัวดำ ตัวเข็บบีตหนึ่งชั้น ที่ทับบนและระหว่างเส้นของบรรทัด 5 เส้น หรือบนโน้ตที่กำหนดให้ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

3. เครื่องหมายต่าง ๆ หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการแปลความหมายของเครื่องหมาย โยงเสียง ตัวหยุดตัวกลม ตัวขาว ตัวดำ ตัวเข็บบีตหนึ่งชั้น และตัวปะจุด ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

4. การอ่านโน้ตอัตรารัจจะธรรมดา หมายถึง การที่ผู้ปฏิบัติสามารถอ่านโน้ตที่มีเครื่องหมายกำหนดจังหวะ สี่ ๆ สามสี่ ได้อย่างสมบูรณ์ถูกต้อง

ทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรี หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ และปฏิบัติได้ถูกต้องมีประสิทธิภาพ ตามคุณลักษณะย่อยของการปฏิบัติเครื่องดนตรี 1 คุณลักษณะดังนี้

1. เทคนิค (เฉพาะเครื่อง) ถูกต้อง หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ในการปฏิบัติเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ได้อย่างถูกต้องตามประเภทของเครื่องดนตรี ตั้งแต่การหยิบจับและการใช้ อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเคลื่อนไหวสัมผัสเครื่องดนตรี ทำทางการนั่ง การยืนปฏิบัติ โดยปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ในทฤษฎีที่เกี่ยวกับความงามของคนตรี โซเปน ฮาวเวอร์ นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้ให้ความเห็นว่า “มนุษย์บางคนได้รับพลังเจตจำนงที่จะมีชีวิตเข้มข้นกว่าผู้อื่น หากมามีการระบายออกด้วยประการใดแล้วเขาจะรู้สึกอึดอัด บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องหาทางระบายออกตามความถนัดของตน บางคนระบายออกโดยการเลี้ยงอันตราย ผจญภัย บางคนระบายออกโดยการใช้อำนาจ บางคนระบอออกโดยอาการวิปริตทางเพศ มีอยู่พวกหนึ่งที่ระบายพลังส่วนนี้ออกมาโดยการสร้างศิลปกรรม ในลักษณะต่าง ๆ ตามถนัดของตน” โซเปน ฮาวเวอร์ สถาปติยกรรม และประติมากรรม เป็นทางระบายที่หายากที่สุด ที่ละเอียดมากขึ้น ได้แก่วิจิตรกรรมและวรรณคดี ส่วนดนตรีระบายได้อย่างละเอียดที่สุด

(Plato) หรือที่รู้จักกันทั่วไปคือ The Republic ยังได้ชี้ให้เห็นว่าความสมบูรณ์แบบของมนุษย์นั้นสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ด้วยดนตรีและกีฬา แต่ในความคิดของ Plato นั้นเห็นว่าดนตรีมีส่วนในการพัฒนาจิตใจมากกว่ากีฬา โดยให้เหตุผลว่า

“การที่เราได้รับรู้สัมผัสความงามของคนตรีมีส่วนช่วยในการพัฒนาอารมณ์จิตใจให้ดีขึ้น และเมื่อคนเรามีจิตใจที่ดีขึ้นแล้วก็ย่อมที่จะส่งผลให้ร่างกายพัฒนาไปในทางที่ดีได้ด้วย ส่วนร่างกายที่สมบูรณ์หรือแข็งแรงจากการเล่นกีฬา ไม่สามารถพัฒนาจิตใจของคนเราให้ดีขึ้นได้”

คลินเจอร์ (Klinger. 1996 : 1987-A) มหาวิทยาลัยวอชิงตัน ได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม และการศึกษาคณิตศาสตร์ ของครูผู้สอนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระดับประถมศึกษา จนกลายเป็นข้อวิจารณ์ของครูผู้สอนวัฒนธรรมอื่น ๆ จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการคณิตศาสตร์ โลกจากวัฒนธรรม การศึกษารวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต 3 ปี โดยสังเกต สัมภาษณ์ เป็นสื่อและเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งสอง โครงการ ระบบวัฒนธรรมที่หลากหลายในหลักสูตร คือการสอบ ผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการสอน ได้อธิบายอย่างเปิดเผยในชั้นเรียนระดับประถมศึกษา พบว่าครูออกแบบหลักสูตรการศึกษาคณิตศาสตร์จากวัฒนธรรมต่าง ๆ ครูได้เลือกเรียนจุดเริ่มต้นของคณิตศาสตร์ คือ วัฒนธรรมครูควรเตรียมความสนุกและความหมายที่สมบูรณ์สำหรับนักเรียน ครูบางคนไม่เข้าใจต้องแก้ไขบทเรียนของครูสำหรับการสอนคณิตศาสตร์

Gardner Howard.(1983 :1332-A) ได้ยกตัวอย่างลักษณะการแสดงของคนที่ยังบอกว่ามีเขาวนั้ปัญญาด้านคณิต โดยคนเหล่านี้จะมีความเชี่ยวชาญ หรือทักษะเกี่ยวกับความซาบซึ้งหรือแสดงท่าทีต่อคณิต ทำนอง ระดับเสียง (Pitch) ตลอดจนสามารถเข้าถึงระบบสัญญาดักษณ์ทางคณิตได้อย่างง่ายดาย สามารถที่จะจดจำเลียนแบบหรือสร้างสรรค์งานคณิต โดยใช้เครื่องดนตรีหรือเสียงร้องของตนเอง

Webber (1969 : 1954-A) ได้แก่ความชำนาญในการแสดงการปฏิบัติ (การใช้มือจับต้องวัตถุสิ่งของหรือเครื่องดนตรี) ความชำนาญคณิตเหล่านี้ได้ออกมาในรูปแบบของการฟังการเคลื่อนไหว การร้อง การเล่นและการสร้างสรรค์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตารางที่ 4

กรอบแนวคิดการวิจัย

Input	Processing	Output
<ul style="list-style-type: none"> ▪ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ▪ครูสอนสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนศรีฤๅคหัวเวียงเวทย์ ▪นักเรียนชั้น 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ขั้นการวางแผน <ul style="list-style-type: none"> - การสำรวจความต้องการขอท้องถิ่น โรงเรียน ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น เลือกบุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา และกำหนด สาระการเรียนรู้คณิตพื้นบ้านปี่ภูไท โดยใช้ มาตรฐานของหลักสูตรแกนกลางเป็นหลักในการ ปรับปรุง 	<ul style="list-style-type: none"> ▪สาระการเรียนรู้ศิลปะคณิตพื้นบ้านปี่ภูไท ▪นักเรียนมีทักษะในการบรรเลงศิลปะพื้นบ้านปี่ภูไทตามลำดับดังต่อไปนี้ 1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของปี่ภูไท

Input	Processing	Output
มัธยมศึกษา ตอนต้นชั้นปีที่3 โรงเรียนศรีฤๅ หัวเรือวเวทย์	<ul style="list-style-type: none"> ▪ชั้นการปฏิบัติ ศึกษากระบวนการถ่ายทอดดนตรี พื้นบ้านปี่ภูไท - ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นลงมือถ่ายทอดดนตรี พื้นบ้านปี่ภูไท ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> - การเล่าเรื่อง - การจับปี่ภูไท - การเป่าปี่ภูไท ▪ชั้นการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน ปี่ภูไท <ul style="list-style-type: none"> - ทักษะการวางนิ้ว - ทักษะการฝึกใช้ลม - ทักษะการปฏิบัติเครื่องดนตรีพื้นบ้านปี่ภูไท ▪ชั้นการตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข <ul style="list-style-type: none"> - เชิญผู้เชี่ยวชาญมาเพื่อพิจารณาเนื้อหาสาระว่ามี ความเหมาะสมหรือเพิ่มเติมปรับปรุง ▪ชั้นการประเมินผล(สอบภาคปฏิบัติ) <ul style="list-style-type: none"> - เพลงปี่ภูไท - เพลงรำภูไท 	<ul style="list-style-type: none"> 2.ทักษะการจับและการวางนิ้ว ปี่ภูไท 3.ทักษะการเป่าเครื่องดนตรี 4.ทักษะการหายใจเข้าและ หายใจออก 5.ทักษะการวางนิ้ว 6.ทักษะการฝึกใช้ลม 7.ทักษะการฝึกปฏิบัติเครื่อง ดนตรี ▪นักเรียนสามารถบรรเลงปี่ภู ไทในบทเพลง ปี่ภูไท และ บทเพลงรำภูไท